

увагу присвячує мадярський уряд народній школі в Словаччині, бо школа є в його руках головним способом мадяризації словацького народу.

Натурально, що чисто народні, себ-то своїх власних шкіл, словаки не мають, а тільки мадярські школи, в яких в мінімальних розмірах вживається словацька мова. Але число отаких, свого роду „утраквістичних“ шкіл з кожним роком зменшується. Тепер венгерське міністерство народної освіти прямує до того, щоб місцеві себ-то народні мови зовсім скасувати в школі.

Про мадяризацію народної школи в Словаччині красномовно говорять оці цифри: в 1875 р. було загалом 1.805 народних шкіл, в яких викладалась словацька мова; в 1885 р.—1.349; в 1895 р.—704, а в 1905 р.—тільки 241. Ці цифри не вимагають ніяких коментарів...

На цей рік припадає 50-літній ювілей заснування словацької „Matice“ та взагалі початку конкретних спроб культурно-національного самовизначення угорських словаків. Правда, це вельми сумний ювілей, який тільки ще один раз нагадає словакам сувору та безталанну їх долю у мадярському ярмі.

В словацькій столиці цього року була проєтована досить велика програма ювілейних свят в серпні. Мав відбутися з'їзд словацької демократичної партії, щоб розглянути проєкт нової партійної організації. Була проєтована далі конференція поступової словацької молоді, згуртованої коло відомого словацького журналу „Prudy“ („Напрями“) Врешті, збори музейного товариства та інших словацьких інституцій.

Одначе й ці свята не обійшлися без втручання уряду. На другий день після зборів демократичної партії прийшла на з'їзд поліція, яка закрила його, а учасників віддала під суд. Суд присудив 30 осіб на 200 днів арешту та 6.000 корон штрафу. З'їзд було признано „незаконними зборами“. Після цього з'їзду молоді не міг уже відбутися і решта програми не здійснилася.

Як видно, обставини, в яких доводиться жити та працювати угорським словакам, дуже тяжкі. Але, не зважаючи на все, національна та культурна їх діяльність показує певний та непохитний поступ. Взагалі, мадяризація так само безцільна, як гакатизм та русифікація. Минули бо вже часи, коли можна було денационалізувати цілі народи.

Н. В.

3 українсько-польських стосунків.

Українська так звана школа в польському письменстві здавна притягала увагу істориків письменства,—однаково і польських, і українських, і навіть російських. Певна річ, що увагу цю можна пояснити тільки своєрідністю й оригінальністю того літературного з'явища, яке зветь українською школою в польському письменстві. „Своєрідність цієї літературної течії,—пише найновіший дослідник,—полягає на тому, що співці її шукали джерела натхнення в народній творчості не того народу, до якого сами належали. Звичайна це в письменстві річ користуватися з мотивів, позичених з історії, побуту й творчості інших народів, але таке позичання звичайно буває епізодичним; поет захоплюється драматичною подією з чужої історії, гарною легендою, в чужій стороні народженою, барвистими побутовими прикметами чужого народу, красою пісень його,—але все це не перестає уважатися таки за чуже й стороннє, не робить його єдиним і повсякчасним джерелом свого натхнення, не захоплюється духом чужої народної творчості так, що за дух своєї власної поезії його уважає“. Так захоплювались як-раз творці української школи в польському письменстві,—захоплювались до самозабуття, до того, що—бувши добрими польськими патріотами—Україну проте вважали за „різну матір“ і почували „польсько-українське серце“ в своїх грудях. В цьому й лежить оригінальність цієї літературної течії; тут причина і того невиводного зацікавлення до неї, що пробивається аж до останніх часів. От і тепер історичний журнал російський „Голосъ Минувшого“ дає цікаву роботу д. А. Козловського, з якої цитату ми оце наведемо.—„Польські романтики української школи,“ якої перша частина (в книзі за лютий) присвячена була Северинові Гоциньському, а друга (в книзі за серпень) Богданові Залеському.

Д. Козловський народження української школи в польському письменстві поясняє, поруч літературних впливів європейського романтизму, соціальними та національно-політичними причинами. Романтизм збудував зацікавлення до народнього побуту і спочуття до „хлопа“; славянофільство першої половини XIX в. так само розкривало очі на славянські народи і тих з поляків, що були знайомі з життям українського народу, привертало до цього останнього. Звідси й виникло „українофільство“, те захоплення українськими мотивами, українською історією й поезією, яке ми бачимо у заступників української школи й яке де-хто з польських дослідників зве „третьою унією польського та українського („руського“) народів“—унією поетичною. Звичайно, кожен з тих заступників своїм власним ішов шляхом у тому захопленні. і д. Козловський правдиво зазначає ве-

лику різницю між ними. Романтики Гоциньський, Грабовський і Залеський, каже він, „дають чудову ілюстрацію до того, який неоднаковий ефект виходить од одних і тих самих впливів в залежності од матеріальних обставин. Гоциньський, інтелігент-пролетарій, що змалечку бідував та з злиднями бився, з ідейних впливів найпакніше засвоїв собі ідею рівності, бунту проти соціальних привилеїв, зробився в романтизм народником і демократом. Грабовський, що народився в багатій панській сем'ї, свій романтизм виявив реакційною політичною ідеологією. Богдан Залеський, що стояв на середній позиції між цими крайніми пунктами, таке саме середнє становище займав і соціально. Він не знав тих достатків, що Грабовський, та не знав і злиднів, що все життя допікали Гоциньському... Невеличкі засоби, що мав раз-у-раз Залеський, наближали його соціальне становище до становища дрібно-буржуазної інтелігенції, і світогляд його—отой гуманітарно-мрійний патріотизм, ота віра в братерське єднання польського й українського народів—все це теж ріднить його з ідеологією дрібно-буржуазної інтелігенції“ („Минувшіє годы“, серпень, 42—43). Залеський жив романтичною ідеалізацією минувшини,—тієї минувшини, що здалася йому „золотим віком“ у стосунках Польщі й України, коли вони ніби спільно йшли на одного ворога й разом боролись за одну державність. Правда, того золотого віку в дійсності не було ніколи, він існував тільки в фантазії поетовій, це був „наш возвишающий обмант“. Проте високий ідеалізм творів Залеського та його особиста вдача м'яка й лагідна зробили з них коштовний здобуток польсько-поезії, й не дурно такі письменники, як Ожешкова та Конопницька, вважають Залеського за свого попередника. З його був перший у польському письменстві народник і разом з тим гарячий прихильник і проповідник братерства між народами. Тим то дуже до речі किцає свою працю д. Козловський відомим віршем Пушкіна про Мицкевича:

Онъ говорил о временахъ грядущихъ,
Когда народы, распри победивъ,
Въ великую семью соединятся.

С. С.

3 газет та журналів.

Подайте Трохи правди, брехнею калікам не-підбитої, трошки фактів, щасни! того, сього і всього в дописові Галичанина в ч. 239 „Кієвлянина“.

Руські бурси, що виховують своїх пансіонерів в духові єдності руського народу, подалі від страшні переслідування, як з боку поляків, так ще більше з боку українців, які не визнають існування руського народу, а ні руської мови.

І дійсно, там і так, де і як це визнають Галичанин і „Кієвлянинт“, українці руського народу і мови не визнають, так само, як Галичанин і „Кієвлянинт“ не визнають українського народу і мови—так чого ж сердитись? Бобжинський

разом з Станіславом Вадені, побачивши, що з руських бурс виходять загартовані оборонці руського народу і руської мови, позакривали майже всі бурси, а з склянок не закритих скасували всі руські книжки і навчання російської мови. Тут треба пояснити, що в Галичині не навчають в школах руської (російської) мови, а тільки в бурсах, приватним способом, викладали учням руську мову.

Це вже не вперше самі русофіли признаються, що нову церкву, право, школу заводять вони в Австрії приватним способом—що ж дивного, що їм нелегальні установи забороняє австрійський уряд?

Куди тепер динуться маси (?) москвофільської молоді?

Директор-поляк каже: „В польську школу русів ми не беремо; маємо своїх досте“. В українській школі кажуть: „Ви, кацали, їдте в Москву, для вас у нас місця нема!“ Так що ж його робити? Поїхали б за кордон, так не дадуть їм паспорт, а в Росії людину без паспорта за людину не мають.

Та воно й справді: питають ненауроком у проф. Гецева паспорт, а він пишеться звичайним львівським міщанином! Одначе, прибуло ж у Київ на столичинські свята більше сотні галичан і нічого—шановні гості!

А окрім того вчепив в Росії страшенно дороге, недоступне бідному галичанинові... Мовляв, подайте, що ласка ваша!

Панове українці далеко краще дбають про успіхи своєї справи. В галицьких українських школах єсть сила хлопців і дівчат з українських губерній Росії, які вивчають українську мову і літературу, а головне виховуються в українському напрямку, щоб потім могли, як учителя, працювати в Росії.

Цю брехню Галичанин пускає тільки для того, щоб в іншій формі завести своєї: „Подайте бідним, калікам нещасним!“

Чи не слід би й російським патріотам подумати над цим явищем і одкрити для галицько-руської молоді свої школи, щоб і вони могли потім працювати на користь руського народу?

Далі ще ясніше на тему: „Ах, дайте, дайте сто рублів служі всеруської ідеї!“

Треба додати, що в Австрію широко пливуть пруські марки для піддержки німецьких і українських шкіл, що пливуть італійські ліри, румунські леви, сербські динари і т. д., тільки російських рублів не видно, хоч про них так багато пишуть і говорять в Австрії.

Але в Австрії ніхто не каже, що з російськими рублями заходять русофіли в крамнички... Це у них якось інакше виходить. Але знов:

Користуючись випадком, слід було-б галицько-руському т-ву в Києві в день одкриття пам'ятника великому російському діячеві і покровителю закордонних руських П. А. Столицину урядити величезні загальні збори... вийняти на зібранні історичні матеріяли, вести збірання грошерт в на користь руських за кордоном...